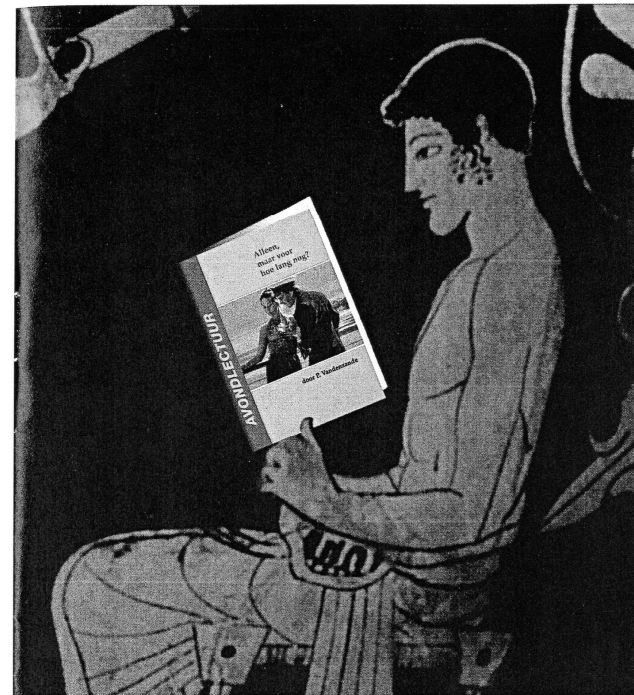
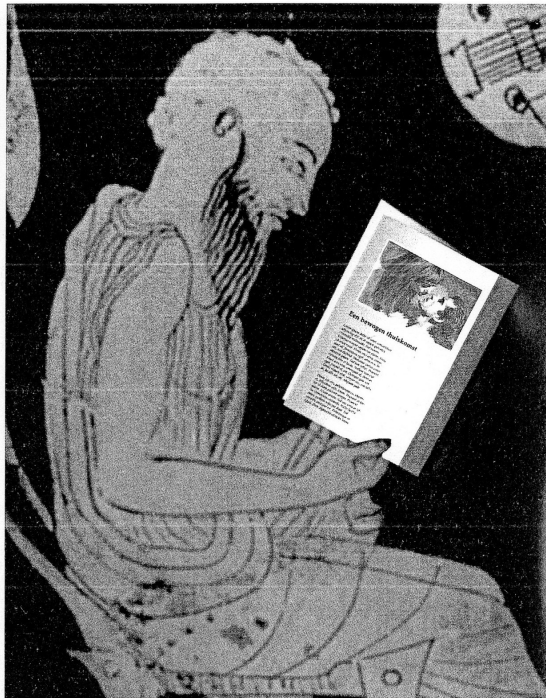

AUTEUR: Stan Waterloos
FOTO'S: Bart Cloet

Liefdesromans bij de Oude Grieken

PULP OP PAPYRUS?

Goed nieuws voor lezers die niet met een Konsalik onder de arm betraapt willen worden. Ook de Oude Grieken schreven liefdesromans, waarin Dafnis en Chloë, Leukippe en Kleitofon strijden voor elkaars liefde. De prozaverhalen mogen best tegen de andere klassiekers in je bibliotheek aanschurken, want het waren culturele baanbrekers.

Liefdesverhalen worden vaak bestempeld als keukenmeidenromans die niet thuishoren in de Literatuur. Ze lezen is vaak een schuldig genot, waar men liever niet mee uitpakt. Onterecht, want ook de oude Grieken rolden de epossen wel eens opzij en grepen dan naar de papyrusrollen met liefdesproza. Sterker zelfs: het waren waarschijnlijk vooral Griekse intellectuelen die genoeg vrije tijd hadden voor ontspanningslectuur. "We kunnen daarom niet echt spreken van pulp", vindt Koen De Temmerman, die aan de vakgroep Latijn en Grieks aan een doctoraat werkt over de Oudgriekse roman. "Ongeveer 85 procent van de Griekse bevolking was analfabeet. De Grieken die konden lezen, vormden dus een elite. Het aantal mensen dat het zich kon permitteren om te lezen voor zijn plezier, lag dus waarschijnlijk nog een stuk lager." In tegenstelling tot pulp, was die lectuur niet voor de brede massa bestemd. De romans zijn wel ontspanningsliteratuur. In die zin kun je ze beschouwen als de verre voorvaders van Konsalik & co.

POTENTIEBEVORDEREND

Vijf complete Oudgriekse liefdesromans uit de eerste tot

de derde eeuw hebben de tand des tijds overleefd. Als het aan de 'officiële' literatuuroverzichten van die tijd lag, waren die prozawerken wel in de vergetelheid beland. Koen De Temmerman: "Die romans werden waarschijnlijk niet vermeld omdat men niet goed wist wat men er mee aan moest. In de eeuwen daarvoor werd proza enkel gebruikt voor geschiedschrijving en redevoeringen, of andere genres met een historisch of realiteitsgehalte. Fictieve verhalen, zoals de epen, schreef men in dichtvorm. Fictieve liefdesverhalen schrijven in proza was dan ook een baanbrekende combinatie." Verwijzingen naar die werken duiken wel op in andere bronnen. Zo raadde een zekere Priscianus in de vijfde eeuw n.C. de lectuur ervan aan voor personen die kampten met een potentieprobleem. In de Byzantijnse periode (van circa de zesde eeuw tot 1453 n.C.) werden de Oudgriekse romans razend populair en dienden ze als voorbeeld voor talloze liefdesromans. De allergeenste schrijvers van latere tijden blijken ze gelezen te hebben, en hoogstwaarschijnlijk niet omdat ze potentieproblemen hadden. Thuamis, de piratenhoofdman uit de 'Aithiopika' of de 'Ethiopische verhalen' van de schrijver Heliodoros van Emesa, duikt op in 'Twelfth Night' van Shakespeare. Goethe was een fan van

'Dafnis en Chloë', een liefdesverhaal dat Longos neerpente. Voor de verhaaltjes moeten ze het in elk geval niet doen. Zoals in de hedendaagse liefdeslectuur is het stramien overbekend. Jongen ontmoet meisje. Het wordt liefde op het eerste gezicht. De geliefden worden van elkaar gescheiden. Maar een happy end brengt hen voor goed weer samen. "Pas in de 19de eeuw werden de klassieke liefdesromans met hun wufte reputatie opgezaaid", zegt Koen De Temmerman. "Men ging er toen vanuit dat liefdesromans niet pasten bij het plaatje van de 'nobelevendheid en verstilde grootsheid' van de Griekse cultuur."

KLASSIEKERS

De auteurs van liefdesromans waren niet zomaar woordbreiers. Ze kenden duidelijk hun klassiekers, want hun verhalen zitten boordevol knipogen naar bijvoorbeeld Homeros. Tijdens pathetische monologen krijgt een personage dat denkt aan zelfmoord, dan ook lappen tekst van de klassieke auteur in de mond gelegd. Soms verdwijnt de vaart uit de verhalen. De auteur wijdt dan een lange passage aan het beschrijven van bijvoorbeeld een

krokodil. Is dat het soort bladvulling dat inspiratieloze broodschrijvers spuien als ze de deadline op zich af zien stormen? "Nee, die schrijfstijl sluit aan bij de gangbare stijl van die tijd, en bij de literaire principes van de Tweede Sofistiek", corrigeert Koen De Temmerman. "In die periode greep men terug naar de procédés van de klassieke periode. Auteurs doorspekten hun teksten met de beschrijving van natuurfenomenen, dieren, rivieren, schilderijen... Ook de retorische principes, waarmee je op school een goede argumentatie leerde opbouwen, komen erin voor."

Met zijn 'Aithiopika' uit de derde eeuw toont Heliodoros van Emesa zich een meester in de verhaalstructuur. Hij verwerkt soms boekenlange verhalen-in-verhalen om in de finale alle verhaaleindjes netjes samen te knopen. Ook de sterke opener was hem niet vreemd. Bij het begin 'in medias res' krijgt de lezer, doorheen de ogen van een roversbende, al meteen een massaal bloedbad tijdens een banket geserveerd. De buitenaards mooie heldin Charikleia verzorgt de zwaargewonde held Theagenes. Verderop ligt een schip vol rijkdommen aangemeerd. Die scène vormt het startschot voor meer dan 400 bladzijden met de meest fantastische avonturen. We lezen over

onheilspellende dromen van een bebloede man die een oog uitsnijdt, Egyptische magie om iemand je bruid te maken, orakels... Zelfs de vlammen van de brandstapel wijken voor de blanke heldin, die uiteindelijk de dochter blijkt te zijn... van de Ethiopische koningin. Ze werd bijna helemaal blank geboren omdat haar moeder tijdens de conceptie naar een afbeelding van de blanke Andromeda keek. Geen wonder dat zo'n heldin uiteindelijk met haar geliefde zal trouwen.

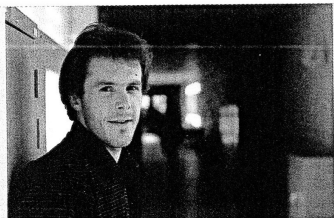
INDIVIDU

Het overaanbod aan actie gaat niet ten koste van de personages. Integendeel, de personages bieden een unieke kijk op de veranderende Griekse maatschappij. "In de beslotenheid van de vroegere stadstaat had elk individu zijn plaats", verduidelijkt Koen De Temmerman. "In de literatuur van die periode lag het accent dan ook op de politiek en sociaal relevante aspecten van het leven binnen die gemeenschap. Door de veroveringen van Alexander De Grote werd de Griekse wereld een groot imperium. Die expansie confronteerde de mens met de grote buitenwereld en wees het vervreemde individu meer op zichzelf aan. De romans weerspiegelen die verschuiving, want de personages zijn individuen geworden van wie de eigen gevoelswereld centraal staat." Een dergelijke verschuiving is vooral goed nieuws voor de vrouwelijke personages, die zich ontpoppen tot vol-

'Personage wordt individu'

waardige tegenspeelsters van de mannelijke helden. Koen De Temmerman: "Die gelijkwaardigheid betekent een grote breuk met de man-vrouwverhouding in de klassieke stadstaat. Toen werd een vrouw nog door haar vader uitgehuwelijkt. In de verhalen maakt ze zelf keuzes. Er heerst in de Griekse roman een opvallende seksuele symmetrie tussen man en vrouw. Mannelijke en vrouwelijke protagonisten gaan op voet van gelijkheid en wederzijdse liefde met elkaar om."

Veranderende zeden bieden stof voor de parodie die Achilles Tatios op het genre schreef. In zijn verhaal wordt de heldin Leukippe door haar moeder betrappt, net wanneer ze met haar geliefde Kleitofon naar bed wil. Om te ontsnappen geeft de heldin haar moeder een slaapmiddel en vertrekt met haar geliefde naar Egypte. Tatios schuwt ook de sappige uitweidingen niet. Er wordt gefilosofeerd over de kracht van de liefde bij palmbomen, mineralen en rivieren. Je fantasie wordt op de proef gesteld, want ook de liefde tussen adder en aal komt aan bod. Op de boot naar Egypte weegt Kleitofon dan weer ongeremd de genoegens van de herenliefde af tegenover die van de heteroseksuele liefde. Griekse liefdesromans, what's in a name?

Info

Koen De Temmerman
Aspirant van het F.W.O.-Vlaanderen
Vakgroep Latijn en Grieks
Blandijnberg 2
9000 Gent.
Tel 09 264 40 96
Koen.Detemmerman@UGent.be

Websites:

www.ancientnarrative.com

www.chss.montclair.edu/classics/petron/psnnoel.html > summary of ancient novels

Engelse vertaling van alle volledig bewaarde romans en aanverwante teksten

Reardon, B.P. (ed.) *Collected Ancient Greek Novels*, Berkeley - Los Angeles, 1989.

Nederlandse vertalingen

Van Opstall, E. (Vertaald door) *Chariton. Chaireas en Kallirhoë. Een liefde*, Amsterdam, Athenaeum - Polak & Van Genneep, 1998.

Van Dolen, H.L. (Vertaald door) *Achilles Tatios. De liefdesperikelen van Leukippe en Kleitofon*, Amsterdam, Athenaeum - Polak & Van Genneep, 1998.

Van Es, M. (Vertaald, ingeleid en uitgeleid door) *Longos. Dafnis en Chloë. Een opvoeding in eros*, Amsterdam, Athenaeum - Polak & Van Genneep, 2001.